

УДК 655.24(477)»16/19»

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2026.1.13>**Дудник Ігор Миколайович,**

кандидат мистецтвознавства, доцент,

виконуючий обов'язки завідувача кафедри комп'ютерних технологій дизайну і графіки

Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ORCID ID: 0000-0002-4049-2121

igor.dudnik@npp.kai.edu.ua

Кирилович Іванна Олександрівна,

здобувач вищої освіти кафедри комп'ютерних технологій дизайну і графіки

Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ORCID ID: 0009-0007-5161-1628

8046973@stud.kai.edu.ua

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ШРИФТУ КІНЦЯ XVI – КІНЦЯ XIX СТОЛІТЬ

У статті розглянуто еволюцію українського друкованого шрифту від кінця XVI до кінця XIX століть крізь призму хронологічної періодизації на основі аналізу репрезентативних шрифтових зразків. Дослідження охоплює становлення кириличного друку в львівських і острозьких виданнях кінця XVI – початку XVII століття, формування барокової стилістики у шрифтовій практиці київської та чернігівської друкарських шкіл XVII століття, зрілий етап барокової в'язі та поступовий перехід до громадянського письма у XVIII столітті, а також панування громадянського шрифту впродовж XIX століття як етапу, що передував відродженню національної шрифтової графіки.

Метою дослідження є визначення та обґрунтування ключових дат розвитку українського шрифту зазначеного періоду й формування попередньої хронологічної структури, що відображає основні етапи його еволюції.

Методологія ґрунтується на історико-хронологічному, аналітично-порівняльному та формально-стилістичному методах аналізу.

У результаті дослідження сформовано систему з 15 ключових дат і шрифтових зразків, які репрезентують основні етапи розвитку українського шрифту – від раннього друкарства кінця XVI століття до початку відродження української шрифтової графіки наприкінці XIX – на початку XX століть.

Обґрунтовано доцільність хронологічного підходу як інструменту структурування історії українського шрифту та запропоновано первинну модель його періодизації, що потребує подальшого уточнення шляхом розширення корпусу зразків і поглибленого аналізу регіональних та авторських особливостей.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів у шрифтовому та графічному дизайні, мистецтвознавчих і культурологічних дослідженнях, а також у створенні освітніх вебресурсів і інтерактивних таймлайнів з історії українського шрифту.

Ключові слова: шрифт, типографіка, кирилиця, хронологія, періодизація, друкарство, рукопис, графіка, скоропис, барокова типографія, модернізація письма, розвиток шрифтових форм.

Dudnyk Igor, Kyrylovych Ivanna. PERIODIZATION OF THE DEVELOPMENT FOR UKRAINIAN TYPE FROM THE LATE 16TH TO THE LATE 19TH CENTURIES

The article examines the evolution of Ukrainian printed type from the late 16th to the late 19th centuries through the lens of chronological periodization based on the analysis of representative typographic samples. The study covers the formation of Cyrillic printing in Lviv and Ostroh editions of the late 16th – early 17th centuries, the development of Baroque stylistics in the typographic practices of the Kyiv and Chernihiv printing schools of the 17th century, the mature stage of Baroque ornamental ligature (vyaz) and the gradual transition to civil script in the 18th century, as well as the dominance of the civil type throughout the 19th century as a phase preceding the revival of national typographic graphics.

The purpose of the study is to identify and substantiate key dates in the development of Ukrainian type during the specified period and to propose a preliminary chronological structure reflecting the main stages of its evolution.

The methodology is based on historical-chronological, analytical-comparative, and formal-stylistic methods of analysis.

As a result of the study, a system of 15 key dates and typographic samples has been formed, representing the main stages in the development of Ukrainian type—from early printing at the end of the 16th century to the beginning of the revival of Ukrainian typographic graphics in the late 19th – early 20th centuries.

The relevance of the chronological approach as a tool for structuring the history of Ukrainian type is substantiated, and a preliminary model of its periodization is proposed, which requires further refinement through the expansion of the sample corpus and deeper analysis of regional and authorial features.

The practical significance of the study lies in the possibility of applying its results in type and graphic design, art historical and cultural studies, as well as in the creation of educational web resources and interactive timelines on the history of Ukrainian typography.

Key words: *type, typography, Cyrillic, chronology, periodization, printing, manuscript, graphic art, cursive script, Baroque typography, modernization of writing, development of typographic forms.*

Вступ. Український шрифт формувался впродовж кількох століть у тісному зв'язку з розвитком рукописної традиції та книгодрукування. Із кінця XVI століття, з появою перших кирилических друкарень у Львові, Острозі та Києві, відбувається поступовий перехід від рукописних форм письма до уніфікованих друкарських накреслень. У XVII–XVIII ст. продовжує розвиватись українська шрифтова традиція, у кінці XVIII – середині XIX ст. відбувається впровадження «гражданського» письма.

Такий тривалий часовий відрізок, що охоплює майже чотири століття, об'єктивно потребує чіткої структуризації та хронологічної уніфікації. Розвиток українського шрифту впродовж цього періоду не був рівномірним, а визначався низкою ключових подій, культурних зрушень і типографічних явищ, які позначали етапи його поступу. Виявлення цих ключових дат і процесів дозволяє сформулювати цілісну, систематизовану картину розвитку українського шрифту від кінця XVI до кінця XIX століть.

Відсутність узагальненої хронологічної системи розвитку українського шрифту ускладнює його комплексне вивчення та порівняльний аналіз окремих етапів. Доцільність дослідження полягає у необхідності визначення ключових дат і етапів еволюції шрифтових форм та формування попередньої моделі їх періодизації.

Запропонований підхід має не лише наукове, а й практичне значення для сучасних досліджень у галузі шрифтового та графічного дизайну, а також для подальшої систематизації й візуалізації історії українського шрифту.

Матеріали та методи. Метою дослідження є визначення та обґрунтування ключових дат розвитку українського шрифту зазначеного періоду й формування попередньої хронологічної структури, що відображає основні етапи його еволюції. Методологічну основу дослідження становить історико-хронологічний підхід, який дав змогу вибудувати послідовність розвитку шрифтових форм у контексті змін типографічної практики. Аналітично-порівняльний метод застосовано для зіставлення репрезентативних шрифтових зразків різних періодів з метою виявлення трансформацій графічної структури, пропорцій і стилістичних ознак. Формально-стилістичний аналіз використано для дослідження характерних рис кирилических, барокових і гражданських шрифтів, а також для визначення закономірностей їх еволюції в межах української друкарської традиції.

Комплексних досліджень, присвячених розвитку українського шрифту, наразі не існує. Найбільш близькими до теми шрифту є праці, що охоплюють становлення українського друкарства XVI–XVIII століть, зокрема: книги Володимира Овчиннікова «Історія книги. Еволюція книжкової структури» [1], Івана Огієнка «Історія українського друкарства» [2], Ярослава Ісаєвича «Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми» [3], дослідження, присвячені першодрукарю Івану Федорову та виникненню друкарства на Україні [4], а також каталог стародруків Якіма Запасака «Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст.» [5]. Значний внесок у вивчення українського

рукописного шрифту зробила Панашенко Віра у роботі «Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст.» [6], де проаналізовано особливості скорописних форм письма.

Початковий період історії українського шрифту детально досліджував Ігор Дудник. Він аналізував шрифти Львівської братської друкарні (1591–1616 рр.), виявивши нову гарнітуру 1609 року [7]; Києво-Печерської друкарні (1616–1632 рр.), досліджуючи графічні особливості київських зразків [8]; та Острозької друкарні (1578–1612 рр.), де всебічно описано всі шрифти, що використовувалися [9]. Дослідження Назаренка Я. та Клименко Т. «Кириличні друкарські шрифти останньої чверті XVI–першої половини XVII ст. та їх вплив на сучасний шрифтовий дизайн» [10] аналізує взаємозв'язок ранніх друкарських шрифтів і сучасних типографських практик.

Щодо XIX–XX століть, розвиток українського рукописного та друкованого шрифту висвітлено у працях Віталія Мітченка: «Естетика українського рукописного шрифту» [11] та «Каліграфія. Взаємовпливи шрифтів: теорія і практика; кирилиця і латиниця; історія і сучасність» [12], де проаналізовано взаємодію різних шрифтових систем і особливості української каліграфічної традиції. Михайло Різник у книзі «Письмо і шрифт» [13] висвітлює технічні та стилістичні аспекти письма, що робить її важливим джерелом для вивчення шрифтової графіки. Сучасна праця Чабайовської Марії «Становлення українського рукописного шрифту» [14] розкриває процес реформування кириличного письма та основні його форми – устав, напівустав, скоропис, в'язь, буквиці як заголовні літери.

Таким чином, на основі існуючих досліджень можна простежити розвиток українського шрифту від кінця XVI до кінця XIX століть, виділивши ключові гарнітури, графічні системи та взаємовпливи рукописних і друкарських традицій.

Результати. У межах цього дослідження український шрифт розглядається передусім як друкований, стандартизований типографічний феномен, на відміну від

каліграфії, що має індивідуальний, авторський та рукописний характер. Як зазначено у праці І. Дудника [15] «Друкар у своєму шрифті розвиває традиції рукопису, і при тому рукопису високого, мистецького. Коли ця традиція з плином часу перервалася, відбувся занепад і друкарського мистецтва. Завданням каліграфа є знову оживити мистецтво типографа і довести його до початкової чистоти та досконалості ... Художник шрифту щонайменше мусить мати досвід у мистецтві каліграфії; почерк з використанням широкого пера мотивує форми багатьох літер латинського та кириличного шрифтів» [15, с. 53–54]. Водночас, «складальний шрифт є відмежований від конкретного матеріалу та технології. Вийшовши з рукописних форм, він згодом далі й далі абстрагувався від свого першоджерела і розвивався вже як самостійне явище, давно ставши певною відстороненою чистою геометричною формою» [15, с. 54]. Саме така абстрагованість і відокремленість від рукописного джерела дозволяє розглядати друкований шрифт як окремий об'єкт історико-типографічного аналізу.

Першодруковані видання збереглися дуже нерівномірно: найбільш повно представлені видання великого формату й обсягу, тоді як дрібні книжки збереглися значно гірше; так, до 1979 р. було виявлено 510 примірників друків Івана Федорова [4].

Початковою датою огляду розвитку українського друкованого шрифту є 1574 рік найстаріше львівське видання богослужбової книги «Апостол» (рис. 1) [5], набрану першим кириличним друкарським шрифтом на

Рис. 1. Український кириличний друкарський шрифт «Апостол». Львів. 1574 р.

українських землях [7]. «Вилитий друкарський шрифт (10 рядків = 85 мм) відзначався графічною чіткістю: літери цього шрифту були трохи нахилені вправо, без засічок, з них складалися щільні та виразні шпальти» [1, с. 362], що засвідчувало перехід від рукописної традиції до стандартизованої типографічної форми. Він був подібний, за графікою, до кириличного півуставного рукопису.

Після першого львівського видання розвиток українського шрифту продовжився у Острозькій друкарні. Зокрема, у «Абетці» 1578 року (рис. 2) було вперше використано острозький курсив та ще чотири нові шрифти – два грецькі та три кириличні [9]. Більший курсив мав кегль близько 14 пунктів і відзначався більш декоративною формою літер, тоді як менший скоропис (близько 10 пунктів) вирізнявся лаконічністю, спрощеною графікою, майже рівномірною товщиною штрихів та геометризованими формами літер [9]. Таке поєднання різних кеглів і стилів розширювало функціональні можливості набору та засвідчувало подальший перехід від рукописної традиції до більш впорядкованої і систематизованої друкарської практики.

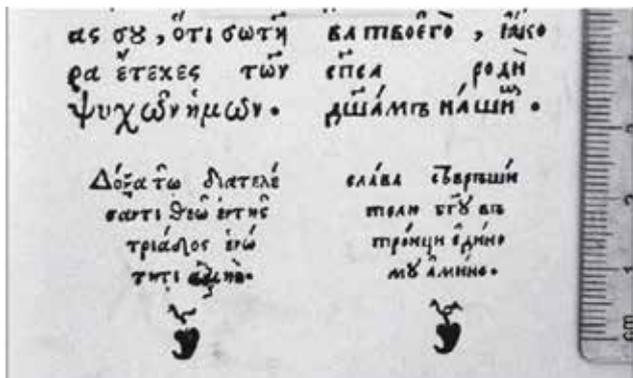

Рис. 2. Острозький курсив з «Абетки». 1578 р.

Подальший розвиток українського шрифту продовжився у ранніх друкарських виданнях початку XVII століття. Так, у 1609 році в «Часослові» (рис. 3) вперше застосовано найменший із відомих тогочасних українських шрифтів – висота очка становила лише 1,3 мм, тоді як дрібний острозький устав, на який цей курсив був подібний, мав очко 1,5 мм [7]. Цей шрифт вирізнявся

компактністю та лаконічністю форм, що дозволяло створювати щільні, водночас читабельні шпальти.

Рис. 3. Дрібний курсив «Часослов». 1609 р.

У «Книзі о священстві» 1614 року (рис. 4) з'являється новий прописний шрифт: він поєднував витончені пропорції та вишукану пластику літер, зокрема Т, У, М, які майже набували орнаментального характеру [7]. Цей шрифт використовувався переважно для заголовків і як прописний поряд із дрібним шрифтом тексту. За накресленням він був близький до дрібного острозького курсиву. «Різниця між ними в тому, що округлі літери львівського шрифту дещо вужчі, нахил праворуч – менший, літери «б», «ь», «ять» – більш кутасті, хвостики «ц» та «щ» загнуті в інший бік, з'явився новий додатковий скорописний варіант літери «в» як зазначається в праці Я. Назаренка та Т. Клименка [10, с. 111–112].

Рис. 4. Новий прописний шрифт у «Книзі о священстві» І. Златоуста. 1614 р.

У 1620 році в київських виданнях Києво-Печерської лаври з'явилася пара нових друкарських шрифтів, як зазначав Я. Запаско [8], створених як узгоджена типографічна система. Менший півуставний шрифт (10 рядків = 60 мм), призначений для допоміжних текстів, характеризувався ущільненим

набором, загостреними видовженими літерами та мінімальними міжлітерними інтервалами; його вперше використано у виданнях «Служебник» (рис. 5), «Номоканон» і «Книга о вірі» Захарії Копистенського [8].

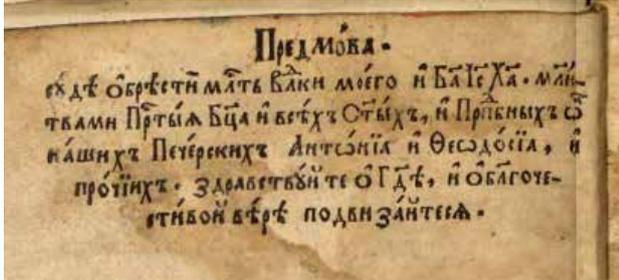

Рис. 5. Менший київський півустав «Служебник». 1620 р.

Більший шрифт (10 рядків = 80 мм), уперше застосований у «Бесідах Іоана Златоуста» (рис. 6) 1623 року, мав ширше очко, більші міжлітерні прогалини та стриману графіку з чітко зрізаними завершеннями штрихів [8]. Поява цієї пари засвідчила етап стандартизації українського друкарського шрифту.

Рис. 6. Більший київський півустав «Бесіди Іоана Златоуста». 1623 р.

У середині XVII століття український друкарський шрифт зазнає певних змін, що у київському виданні «Требник» Петра Могили 1646 року (рис. 7) [2] засвідчують утвердження барокової. У накресленнях посилюється контраст вертикальних і горизонтальних штрихів, формується динамічна вісь літери, активніше використовуються виносні елементи, а кінцівки штрихів набувають пластичного.

Рис. 7. Стиль бароко у виданні «Требник» Петра Могили. 1646 р.

У чернігівській «Триоді цвітній» 1685 року (рис. 8) ці риси отримують подальший розвиток: літерні форми стають ширшими та м'якшими, контраст штрихів зростає, ритм набору врівноважується, шрифт стає 10 рядків (81, 62 мм) [16]. Це свідчить про перехід від раннього барокового етапу до зрілого регіонального варіанту барокового півуставу, характерного для чернігівської друкарської школи кінця XVII століття.

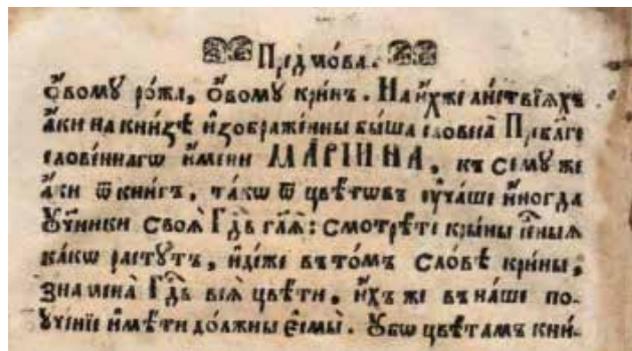

Рис. 8. Бароковий півустав «Триодь цвітня». 1685 р.

Ще в перших кирилических стародруках використовували «в'язь – вид старовинного письма, в якому окремі літери й слова зливаються в суцільний орнамент» [14, с. 55], а до XVIII століття ця форма зазнала суттєвої еволюції [11]. Пізні барокові зразки характеризуються різко витягнутими по вертикалі пропорціями літер, де співвідношення ширини до висоти сягає приблизно 1:15, що надає письму готизованого характеру [11]. Міжбуквенні інтервали узгоджуються з внутрішніми

просторами літер, формуючи щільний і врівноважений ритм рядка [11]. Показовим прикладом зрілої української барокової в'язі є заголовкові написи у виданні Д. Туптала «Руно орошенное» 1702 року (рис. 9), що засвідчують перехід до стилістично впорядкованої барокової системи книжкового шрифту.

Рис. 9. В'язі «Руно орошенное». 1702 р.

Протягом XVIII ст. рукописна книга остаточно поступається друкованій, а скоропис поступово витісняється, так званим «гражданським письмом», що згодом переходить у канцелярський різновид із уніфікованими формами та втратою індивідуальної графіки [11]. Літери шрифту заокруглюються, малюнок їх спрощується [14]. Показовим прикладом цього етапу є «Літопис Самійла Величка» (рис. 10), у якому фіксується імітація рукописного гражданського шрифту [11].

Рис. 10. Рукописний гражданський шрифт «Літопис Самійла Величка». 1720 р.

Наглядним прикладом шрифтової еволюції середини XVIII століття є лаврське видання «Службника» 1735–1740 років (рис. 11), у якому зафіксовано високий рівень типографічної культури київської друкарні [3]. Застосований шрифт вирізнявся графічною чіткістю, легким нахилом літер вправо та гармонійним співвідношенням висоти й широти знаків [3]. Його накреслення поєднувало ще барокову пластику кирилиці з тенденціями до спрощення й стандартизації форм, що засвідчує перехідний етап між традиційним напівуставом і гражданськими формами.

Рис. 11. Шрифт середини XVIII ст. «Службник». 1735–1740 рр.

Подальший розвиток українського шрифту у XVIII столітті пов'язаний не лише зі спрощенням графіки, а й з активнішим залученням декоративних елементів у друкарському оформленні. У Євангелії, надрукованому в Почаєві в друкарні лаври у 1780 році (рис. 12), є прояви чіткого поєднання шрифту з ілюстрацією. Орнаментовані ініціали барокового характеру трансформують кириличну літеру на художній образ, засвідчуючи етап еволюції українського шрифту від традиційного напівуставу до образно-декоративної типографіки XVIII століття. Подібне поєднання також простежувалось і раніше 1604 року у стрятинських виданнях.

Рис. 12. Поєднання ілюстрації з шрифтом в книзі Євангеліє. Почаїв. 1780 р.

Сформовані упродовж XVIII століття графічні принципи – спрощення форм і зближення з антиквеною моделлю – зумовили появу гражданського шрифту не як органічного продовження кирилиці, а як її грубого й не цілком узгодженого поєднання з латинською графічною. На початку XIX століття провідними інституційними осередками гражданського друку стали університетські друкарні. У 1804 році була заснована друкарня Харківського університету [15], де впродовж 1816–1819 років виходив журнал «Українській Вѣстникъ» (рис. 13), що засвідчує використання гражданських шрифтів

у періодиці. Застосований у виданні шрифт вирізнявся стриманою антиквеною пластикою, чіткою ритмікою штрихів і помірною контрастністю.

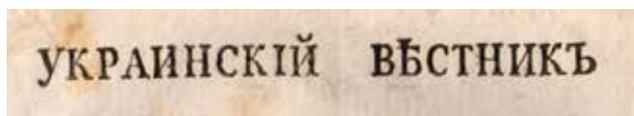

Рис. 13. Гражданський шрифт «Українській Вѣстникъ». 1816–1819 рр.

У цей період в українському друці остаточно утверджується гражданський шрифт як основна світська типографічна система [11]. Показовим етапом є видання альманаху «Русалка Дністровая» 1837 (рис. 14), у якому зафіксовано відмова від барокової декоративності.

Рис. 14. Гражданський шрифт «Русалка Дністровая». 1837 р.

Водночас у другій половині XIX століття, попри збереження провідної ролі гражданского шрифту, з'являються тенденції до індивідуалізації шрифтових рішень. У 1870-х роках активне поширення літографії в Україні сприяло переходу від наборних форм до індивідуалізованих авторських шрифтових рішень [11]. У титульному аркуші видання «Казки» Г. К. Андерсена (1873) (рис. 15), оформленому М. Мурашком, застосовано мальований шрифт із вільною пластикою штрихів та варіативною товщиною ліній, що стало проявом еволюції книжкового шрифту в бік художньої інтерпретації [11].

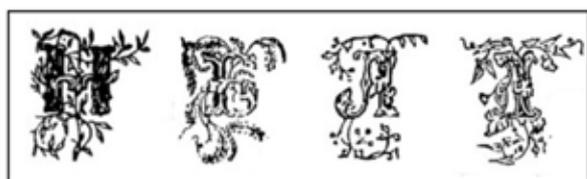

Рис. 15. Мальований шрифт «Казка» Г. К. Андерсена. 1873 р.

Переломний момент настав на початку XX століття у творчості Георгія Нарбута та Василя Кричевського, які започаткували відродження української книжкової графіки та створення нового стилю, спираючись на історичні кириличні форми й барокову спадщину, та заклали підвалини модерної української шрифтової культури.

Як зазначав М. Грушевський, «тут мова йде не про саме механічне вживання старих взірців, їх копіювання чи імітування... Ми не можемо друкувати старими черенками XVII в., ні механічно повторити ці старі оздобы: се має значіння тільки для розбудження інтересу до скарбів нашої старої графіки; але для вжитку нової мусить вона бути відроджена в новій формі, приладженій до сучасної техніки, до сучасних понять краси» [15, с. 23].

Висновки. У межах дослідження сформовано хронологічну послідовність із 15 ключових дат, що відображають основні етапи еволюції українського друкованого шрифту. Початковою точкою визначено 1574 рік – видання «Апостола» Івана Федоровича у Львові, що засвідчило перехід від рукописної традиції до стабілізованої друкарської форми. У 1578 році («Абетка») зафіксовано впровадження дрібного курсиву та багатошрифтовості, що розширило функціональні можливості набору. У «Часослові» 1609 р. застосовано найменший курсив, а 1614 рік («Книга о священстві») позначив появу нового прописного шрифту, демонструючи розвиток шрифтової системи в напрямку компактності та гармонійності пропорцій. 1620–1623 роки (видання Києво-Печерської лаври) відобразили формування узгодженої типографічної системи, де поєднання менших і більших півуставних шрифтів забезпечувало чіткий ритм і читабельність тексту. 1646 рік («Требник» П. Могили) засвідчив утвердження барокової стилістики, а 1685 рік («Тріодь цвітна») – її зрілу регіональну форму з врівноваженим ритмом і підкресленим контрастом штрихів.

XVIII століття характеризується поступовим витісненням рукописних форм та закріпленням гражданского шрифту як

основної світської типографічної системи. Показовими є «Літопис Самійла Величка» (1720) і «Службник» (1735–1740), де спрощення графіки поєднується з бароковими рисами, а наприкінці століття (Євангеліє, Почаїв, 1780) – з активним використанням декоративних ініціалів. На початку XIX століття гражданський шрифт остаточно утверджується в університетських друкарнях і періодичній пресі («Українській Вѣстникъ», 1816–1819), поступово відходячи від барокових форм до більш стриманої антиквеної пластики («Русалка Дністровая», 1837). У другій половині XIX століття індивідуалізація шрифтових рішень, поширення літографії та мальованих шрифтів («Казка» Г. К. Андерсена, 1873) демонструють поступовий перехід від стандартного

наборного до художньо-інтерпретованого шрифту.

Переломним етапом XX століття стала творчість Георгія Нарбута та Василя Кричевського, які започаткували відродження української книжкової графіки та створення нового стилю, спираючись на історичні кириличні форми й барокову спадщину.

Запропонована система дат формує попередню періодизацію розвитку українського шрифту та окреслює послідовність його еволюції від раннього друкарства до початку модерної української шрифтової культури. Вона потребує подальшого уточнення шляхом розширення корпусу зразків та поглибленого аналізу регіональних і авторських особливостей, що визначає перспективні напрями наступних досліджень.

Література:

1. Овчинніков В. С. Історія книги. Еволюція книжкової структури. Львів : Світ, 2005. 420 с.
2. Огієнко І. І. Історія українського друкарства. Київ : Либідь, 1994. 446 с.
3. Ісаєвич Я. Д. Українське книговидання : витоки, розвиток, проблеми. Львів, 2002. 520 с.
4. Ісаєвич Я. Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. Львів : Вища школа, 1983. 155 с.
5. Запаско Я. П. Мистецтво книги на Україні в XVI- XVIII ст. Львів : Видавництво львівського університету, 1971. 312 с.
6. Панашенко В. В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. Київ : Наук. Думка, 1974. 111 с.
7. Дудник І. Шрифти Львівської братської друкарні 1591–1616 рр. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2018. Вип. 35. С. 399–415. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1313230>
8. Дудник І. Шрифти Києво-Печерської друкарні 1616–1632 рр. *Молодий вчений*. 2018. Вип. 6 (58). С. 75–79.
9. Дудник І. Шрифти Острозької друкарні (1578–1612). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2016. Вип. 4. С. 29–37.
10. Назаренко Я. О., Клименко, Т. Є. Кириличні друкарські шрифти останньої чверті XVI–першої половини XVII ст. та їх вплив на сучасний шрифтовий дизайн. *Технологія і техніка друкарства*. 2023. Вип. 2(80). С. 108–117. DOI: [https://doi.org/10.20535/2077-7264.2\(80\).2023.288075](https://doi.org/10.20535/2077-7264.2(80).2023.288075)
11. Мігченко В. С. Естетика українського рукописного шрифту. Київ: Грамота, 2007. 207 с.
12. Мігченко В. С. Каліграфія. Взаємовпливи шрифтів: теорія і практика; кирилиця і латиниця; історія і сучасність. Київ : Laugus, 2018. 286 с.
13. Різник М. Г. Письмо і шрифт. Київ: Вища школа, 1978. 152 с.
14. Чабайовська М. Становлення українського рукописного шрифту. *Педагогічний часопис Волині*. 2019. Вип. 2(13). С. 52–59. DOI: <https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-02-52-59>
15. Дудник І. М. Графічні особливості українського кириличного друкарського шрифту (остання чверть XVI – перша половина XVII століть) : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.07. Харків, 2019. 262 с.
16. Запаско Я. П. Пам'ятки книжкового мистецтва : каталог стародруків, виданих на Україні. Львів : Вища школа, 1981. 136 с.

References:

1. Ovchinnikov, V. S. (2005). *Istoriia knyhy. Evoliutsiia knyzhkovoi struktury* [History of the book. Evolution of book structure]. Lviv: Svit, 420 p. [in Ukrainian].
2. Ohiienko, I. I. (1994). *Istoriia ukrainskoho drukarstva* [History of Ukrainian printing]. Kyiv: Lybid, 446 p. [in Ukrainian].

3. Isaievych, Ya. D. (2002). *Ukrainske knyhovydannia: vytoky, rozvytok, problemy* [Ukrainian book publishing: origins, development, problems]. Lviv, 520 p. [in Ukrainian].
4. Isaievych, Ya. D. (1983). *Pershodrukar Ivan Fedorov i vynyknennia drukarstva na Ukraini* [The first printer Ivan Fedorov and the emergence of printing in Ukraine]. Lviv: Vyscha shkola, 155 p. [in Ukrainian].
5. Zapasko, Ya. P. (1971). *Mystetstvo knyhy na Ukraini v XVI–XVIII st.* [The art of the book in Ukraine in the 16th–18th centuries]. Lviv: Lviv University Publishing House, 312 p. [in Ukrainian].
6. Panashenko, V. V. (1974). *Paleohrafiia ukrainskoho skoropysu druhoi polovyny XVII st.* [Palaeography of Ukrainian cursive writing of the second half of the 17th century]. Kyiv: Naukova Dumka, 111 p. [in Ukrainian].
7. Dudnyk, I. (2018). *Shryfty Lvivskoi bratskoi drukarni 1591–1616 rr.* [Typefaces of the Lviv Brotherhood Printing House, 1591–1616]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*, <http://doi.org/10.5281/zenodo.1313230>, 35, 399–415. [in Ukrainian].
8. Dudnyk, I. (2018). *Shryfty Kyievo-Pecherskoi drukarni 1616–1632 rr.* [Typefaces of the Kyiv-Pechersk Printing House, 1616–1632]. *Molodyi vchenyi*, 6(58), 75–79. [in Ukrainian].
9. Dudnyk, I. (2016). *Shryfty Ostrozkoi drukarni (1578–1612).* [Typefaces of the Ostroh Printing House (1578–1612)]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv*, 4, 29–37. [in Ukrainian].
10. Nazarenko, Ya. O., & Klymenko, T. Ye. (2023). *Kyrylychni drukarski shryfty ostannoï chverti XVI – pershoï polovyny XVII st. ta yikh vplyv na suchasnyi shryftovyi dyzain.* [Cyrillic printing typefaces of the last quarter of the 16th – first half of the 17th century and their influence on contemporary type design]. *Tekhnolohiia i tekhnika drukarstva*, 2(80), [https://doi.org/10.20535/2077-7264.2\(80\).2023.288075](https://doi.org/10.20535/2077-7264.2(80).2023.288075), 108–117. [in Ukrainian].
11. Mitchenko, V. S. (2007). *Estetyka ukrainskoho rukopysnoho shryftu* [Aesthetics of Ukrainian handwritten script]. Kyiv: Hramota, 207 p. [in Ukrainian].
12. Mitchenko, V. S. (2018). *Kalihrafiia. Vzaiemovplyvy shryftiv: teoriia i praktyka; kyrylytsia i latynytsia; istoriia i suchasnist* [Calligraphy. Interactions of typefaces: theory and practice; Cyrillic and Latin; history and modernity]. Kyiv: Laurus, 286 p. [in Ukrainian].
13. Riznyk, M. H. (1978). *Pysmo i shryft* [Writing and type]. Kyiv: Vyscha shkola, 152 p. [in Ukrainian].
14. Chabaiovska, M. (2019). *Stanovlennia ukrainskoho rukopysnoho shryftu.* [Formation of Ukrainian handwritten script]. *Pedahohichnyi chasopys Volyni*, <https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-02-52-59>, 2(13), 52–59. [in Ukrainian].
15. Dudnyk, I. M. (2019). *Hrafichni osoblyvosti ukrainskoho kyrylychnoho drukarskoho shryftu (ostannia chvert XVI – persha polovyna XVII stolit)* [Graphic features of Ukrainian Cyrillic printing typefaces (last quarter of the 16th – first half of the 17th centuries)]. PhD dissertation. Kharkiv, 262 p. [in Ukrainian].
16. Zapasko, Ya. P. (1981). *Pamiatky knyzhkovoho mystetstva: katalog starodrukiv, vydanykh na Ukraini* [Monuments of book art: catalogue of early printed books published in Ukraine]. Lviv: Vyscha shkola, 136 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 31.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.04.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)